

Sperret til

1.1.1969 kl. 19.20.

Statsminister Per Bortens nyttårstale

1. januar 1969.

Vi lever i en verden i gjøring og omskifting. Det er det som slår oss sterkest når vi ved årsskiftet kaster blikket tilbake. Det gjelder forholdet mellom stater og maktblokker, det gjelder de økonomiske forhold, og det gjelder de sosiale tilstander i mange land. Mange av disse grunnleggende problemer er ikke i 1968 brakt nærmere sin løsning. På disse områder strekker ikke vår klokskap til, mens vi ellers stadig legger nye stener på kunnskapens byggverk. Måneferden er vel det ferskeste bevis på menneskelig innsikt og vågemot.

Vi har fått midler i hendene til å nytte naturen i en grad som var ukjent tidligere, men faren for å ødelegge ved uklok disponering har økt tilsvarende.

I storparten av den tid mennesket har eksistert, var det ikke i stand til å påvirke sine omgivelser synderlig. Men de aller siste generasjoner har fått muligheter slik at de kan rokke ved selve den biologiske balansen i naturen.

Langsont, men sikkert forbruker vi den tynne hinne av livgivende muld som finnes på vår klode, og forgiftningen av livsbærende elementer spres slik at ikke endog livet i arktiske strøk går fri.

Vi vil likevel vegre oss for å godta at den menneskelige forstand skal kapitulere overfor den trusel vår teknologiske livsform er i ferd med å skape mot oss selv og andre levende organismer.

Ressursdisponering og naturvern trenger derfor på som framtreddende spørsmål i morgendagens politikk. Noen foretrekker det mer omfattende begrepet miljøvern. Miljø betyr jo omgivelser, og man tenker da på verdien i å sikre menneskene det best mulige livsmiljø i videste forstand. Frisk luft, rent vatn, støyfri natur er ikke lenger selvfølgelig goder. Trivelige bo-områder både for eldre og yngre

og rimelig avstand til arbeidsplassen er vesentlige deler av miljøet.

A ta vare på naturen reiser også spørsmål om samarbeid over landgrensene. Det europeiske naturvernår som planlegges, skal øke forståelsen for dette.

I vår egen sentrale forvaltning må vi fram til en mer bevisst helhetsvurdering, og vi venter her på de første signaler fra Regjeringens ressursutvalg. Men også på lokalplanet tas beslutninger som former og binder framtidsmønsteret. Er vi vårt ansvar bevisst, eller er vi høstingsbrukere som lar etterslekten betale?

Selve naturgrunnlaget har bestemt busettingsmønsteret og levemåten i dette landet fra ur gammel tid. Frakteskipet på havet og fangsskuta ved iskanten gjorde landet større og rikere, og gjør det også i dag.

For første gang på lenge savner vi i år det norske flagget på hvalfeltet i Antarktis. En æra er slutt. Ressursene er ved å tømmes. Var dette samarbeid med naturen, eller var det høstingsbruk?

Sjøen gir fortsatt føde og virksomhet langs vår lange kyst. Det er fiskeren og båten som er livsnerven i kyst-Norge. Og så opplever vi midt i en hungrende verden at omsetningsmekanismen svikter. - Nei, vi er kanskje ikke så flinke likevel.

Visst er det hardt, livet på sjøen. Men fiskerfolket tåler det - både de i båten og de som venter hjemme. De måtte også tåle vekslende år før, fordi det ikke var noe valg i naturalhusholdningens tid. Men vi lever ikke lenger der. Nå ser mange kanskje at andre yrker og steder byr lettere vilkår.

Så reiser spørsmålet seg med full tyngde om det bør bo folk langs denne kysten mot Nordhavet, og stiller oss overfor en langsiktig avveining som kanskje er minst like viktig som de militære overveielser. Det som bærer et folks eksistens, er samfølelsen med det mangfoldige ervervsliv som er vokst fram av landets egne muligheter. Det er det psykiske grunnlaget.

Skal vårt forsvar være et vern om friheten - og det vil vi - da må friheten være knyttet til noe folk føler som sitt eget. Dette kan vanskelig tenkes uten at det bor folk i alle landsdelene.

Slik Norge er skapt med lange avstander, er det nødvendig med en utjevning slik at det blir noenlunde likeverdige levevilkår. Regjeringen vil komme med forslag som tar sikte på å redusere merkostnadene ved å bo i Nord-Norge.

Også samene med hjorden sin på den snødekte vidda og bonden i grenselandet mot frosten har fått føle vårt lands harde klima i det siste. Men de er der, og vi trenger dem der, likesom vi trenger dem som går i gruva og henter verdier ut av fjellene - helt nord til Svalbard - og alle de andre som gjør sin daglige dont for at et lokalsamfunn skal bestå. Vi vil gjerne hilse alle disse spesielt i kveld og legge inn en viljeserklæring om samhørighet.

Vårt naturgrunnlag er ikke noe som er gitt for bestandig. En gang er det ikke mer vasskraft å bygge ut, men så dukker atomkraften opp som en ny mulighet. Og kanskje åpenbarer vår Nordsjøkyst under havbunnen reserver som gir et nytt virkefelt for folket som bor her.

Vi har bak oss en periode med uro i verdens valutaforhold. Devalueringen av pundet i 1967 førte ikke til den stabilisering man ventet. 1968 har også vært preget av spekulasjon og kriseartede tiltak i Storbritannia og Frankrike. Disse rammer også vår eksport. Mye taler for at de internasjonale betalingsforhold bør tas opp til vurdering på bredt grunnlag. Det kunne kanskje tenkes at den nye amerikanske administrasjon tok et initiativ i den retning.

Valutasituasjonen i vårt eget land er bedret. Mens vi i den senere tid har hatt et underskudd på vel 1 milliard årlig, vil 1968 vise overskudd. Endringen skyldes dels gledelige forhold - stigning i vareeksport og skipsfartsinntekter. Mindre gledelig er at nedgang i importen av investeringsvarer, selv om det bedrer balansen, avspeiler en uønsket avslapning i investeringene, særlig i industrien. Likevel må vi prøve å bevare den gunstige balansen. Det styrker tilliten til norsk økonomi ute. Utviklingen hittil synes også å bekrefte at beslutningen om å opprettholde vår kronekurs var riktig.

Nedgangen i investeringene kan bl.a. ha sammenheng med økingen i bedriftenes sosiale utgifter - og muligens med forkortingen av arbeidstiden. Etter hvert som disse reformer absorberes og stimuleringsiltakene som er satt i verk slår ut, håper vi at vi kan snu denne utviklingen. Det trenges ikke bare nye store prosjekter, men det er også nødvendig at de små og mellomstore kommer med. Regjeringen håper at de skattemessige stimulanser for utbyggingsområdene som vil bli foreslått samtidig med forslagene om merverdiavgift, vil virke.

Vi har hatt øking i ledighetstallene de siste måneder. Fortsatt ligger vi gunstig an sammenliknet med andre land. Men at arbeidsdyktige mennesker må melde seg ledige, blir ikke mindre beklagelig av den grunn. Skulle det vise seg nødvendig, vil Regjeringen ta nye skritt til å holde sysselsettingen oppe.

En vesentlig utvidelse av det økonomiske samarbeidet i Vest-Europa synes fortsatt å ha lange utsikter. I denne situasjon ser det ut til å være større muligheter for et utvidet nordisk samarbeid. Selv om det embetsmannsutvalg som med det første skal legge fram forslag, ikke skulle komme til enighet på alle områder, vil rapporten kunne bli et viktig skritt i retning av en nordisk samarbeidsavtale. Jeg tror at en videre utvikling hvor fordeler og ulemper er rimelig avbalansert for de enkelte land, kan vise seg å by like store framskritt for Norden som helhet som det samarbeid vi hittil har nådd.

Europa er ennå ikke falt til ro etter de store maktforskyvningene som den annen verdenskrig førte med seg. Øst/Vestforholdet er stadig preget av spenning. Og kloden rundt møter vi i økende omfang de nye sett av problemer som avkoloniseringen skaper. Kløften mellom de rike og de fattige land blir utvilsomt et av hovedproblemene verden får slite med i resten av dette hundreåret.

Forholdet mellom De forente stater og Sovjetunionen er i dag avgjørende for verdensfreden. De står som representanter for motstridende samfunnssyn, og deres maktpolitiske interesser krysser hverandre mange steder på kloden.

Erfaringen fra etterkrigstidens kriser har vist at de viker tilbake for direkte militær konfrontasjon.

Okkupasjonen av Tsjekkoslovakia gav et skremmende innblikk i sovjetisk maktpolitikk. Den endret med ett slag det politiske klimaet i Europa. Utviklingen av to-sidige kontakter var kommet i god gjenge. De gav håp om en gradvis tilnærming. Intervensjonen har stoppet denne utvikling. Sovjetunionen har gjort det klart at den ikke vil godta at en stat innenfor området fritt får utforme sitt system og knytte egne vestlige kontakter. For å begrunne sin handlemåte hevder sovjetledelsen at det såkalte "Sosialistiske fellesskap" har rett til å gripe inn overfor medlemsland. Dette betyr i virkeligheten en begrensning av suvereniteten til de øvrige stater. NATO-landene er enige om at det må vises økt vaktsonhet etter det som er hendt. Hvert land avgjør selv hvilke tiltak det finner nødvendig for sin sikkerhet. Men siktepunktet for NATO's politikk blir nå, som før, avspenning i Europa og i verden. Det sier seg selv at vi som naboland til Sovjetunionen er særlig interessert i dette.

Målsettingen for den marxistiske og sosialistiske ideologi var opprinnelig å skape et samfunn der menneskene ikke bare var fri for økonomisk utbytting, men der de også var fri for enhver materiell og åndelig undertrykkelse. Det er en skjebnens ironi at nettopp i land som sier at de vil virkelig gjøre disse ideene, er det enkelte menneske blitt en brikke i hendene på et allmektig parti- og statsapparat. I navnet bekjenner man seg nok til demokrati og menneskerettigheter, i gagnet gjør man i en del av disse landene bruk av diktaturets og politistatens metoder.

Dermed er ikke sagt at de andre systemer er plett-frie.

I de nå berømte 2000 ord av den tsjekkiske forfatter Vaculík fra 17. juni i år, skriver han "at det ikke er nok å stole på at sannheten til sist "seirer". Men sannheten er det som blir tilbake når alt annet svikter".

Likevel er det håp i dette, men det må innsats til. Makt kan kue for en tid - ikke for bestandig. Det avgjørende

blir til sist vår egen indre holdning.

Men voldsmentaliteten brer seg uhyggelig over hele verden, og mange spør med rette hvilket ansvar vår tids massemedia har for denne utvikling.

Jeg tror at vi skal gripe i vår egen barm og spørre om ikke dette også angår oss. Jeg er ikke synderlig i tvil om at det virker på våre sinn når vi stadig ser at revolveren og knyttneven løser flokene i stedet for argumenter. Og særlig når dette presenteres uten at det samtidig bygges opp motforestillinger.

Enkelte syns kanskje jeg har anlagt en förmanende tone i kveld. Det var ikke min hensikt. Men jeg ville gjerne betone det ansvar ut over nuet vi har som åndsskapninger, fordi jeg er overbevist om at dersom ansvarbevissheten ikke er med i det vi gjør, vil vi miste den egentlige frihet: Den indre selvstendighet.

Jeg syns det høver å slutte med noen ord av en annen berømt tsjekker, Thomas Masaryk:

"Det egentlige grunnlaget for demokratiet er troen på menneskets udødelige sjel. Det etiske grunnlag er den politiske virkeliggjøring av nestekjærligheten. Jeg er for demokratiet også med alle dets sosiale og økonomiske konsekvenser. Humaniteten må gi seg uttrykk i arbeid, samvirke, i en kulturskapende virksomhet, for at verden kan utvikles mot større fullkommenhet."

Vi her hjemme vil gjerne hilse dem som har sitt virke på Svalbard og Jan Mayen, våre sjøfolk og fangstmenn på alle hav, de som gjør sin innsats på Misjonsmarken og i fredskorpene og alle andre norske borgere på post utenfor landets grenser.

Alle samler vi oss i gode ønsker for vår Konge, vårt Kronprinspar og den kongelige familie!

Idet vi takker hverandre for felles innsats, ønsker vi hverandre godt nytt år!